

ВІДГУК

офіційного опонента Пасічника Олександра Сергійовича

на дисертацію Терлецької Любові Миколаївни «Педагогічні умови навчання іноземних мов у педагогічних училищах України (друга половина ХХ століття)», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

В умовах, коли у володіння іноземними мовами є однією з ключових компетентностей, які мають бути сформовані у сучасного фахівця, актуалізується проблема їх навчання як засобу міжкультурного спілкування. Відтак, серед науковців та дослідників спостерігається тенденція зростання інтересу до проблеми навчання іноземних мов у закладах освіти. До кола інтересів дослідників входить широке коло питань: визначення цілей іншомовного навчання відповідно сучасних тенденцій розвитку методичної науки, конструювання змісту навчання, питання технологій та методів навчання, підготовки педагогічних кадрів тощо, вивчення зарубіжного досвіду в окресленій галузі.

Втім успішно реалізовувати політику розвитку сучасної освітньої системи, в тому числі й іншомовної освіти, було б помилково без творчого урахування набутого вітчизняного досвіду в цій сфері. А відтак, ця проблема може бути успішно вирішена за умови аналізу генези цього питання в певних історичних вимірах. Це є важливим, оскільки в історичному досвіді є багато цінного, що й досі не втрачає своєї наукової та практичної значущості. Так, знання накопиченого досвіду дасть нам змогу визначити позитивні пріоритети в галузі навчання іноземних мов, дозволить уникнути можливих помилок і недоліків у процесі організації їх навчання.

Вважаємо, що об'єктивні потреби розвитку іншомовної освіти в Україні, оновлення її змісту, необхідність урахування попереднього досвіду зумовлюють актуальність теми Терлецької Любові Миколаївни. Окрім цього, представлена дисертація є тією ланкою, що наразі значною мірою заповнює брак методичних знань в галузі навчання іноземних мов у закладах освіти в Україні в період другої половини ХХ ст.

На наш погляд, здобувачка обрала доволі цікаву тему, оскільки більшість відомих нам досліджень стосується або різних аспектів навчання іноземних мов у школах, або ж у закладах вищої освіти, у той час, як питання іншомовної підготовки в училищах залишається дещо на периферії наукових інтересів.

Проте, наразі в Україні налічується понад 25 педагогічних коледжів та училищ, які готують майбутніх фахівців-освітян. Тому недооцінювати проблему дійсно не варто. Хоча саме про недооціненість питань навчання іноземних мов у педагогічних училищах дізнаємося із тексту дисертації, де вказувалося, що навчанню мови приділялося мало уваги, не розроблялися навчальні програми, не було відповідного навчально-методичного забезпечення (натомість використовувалися шкільні програми і підручники), подекуди іноземна мова не викладалася взагалі, або ж була факультативним предметом.

Для того, щоб «зануритися» в проблему дисертантка проаналізувала значний масив даних, у тому числі й архівні матеріали, яких налічується майже 60 джерел, що свідчить про ґрунтовність проведеної роботи і валідність отриманих даних.

Можемо засвідчити, що проблема розглядається автором різнобічно. До аспектів, які піддалися ґлибокому аналізу можемо віднести:

- навчальні програми та плани, що дало змогу сформувати достатню емпіричну базу для проведення дослідження, визначення дидактико-методичних положень навчання іноземних мов у педагогічних училищах;
- розвиток мережі закладів середньої спеціальної педагогічної освіти в історичній ретроспективі; визначення чинників, які впливали на реформування змісту навчання в закладах цього типу;
- цілі навчання іноземних мов та дидактико-методичні підходи до організації процесу навчання іноземних мов на різних етапах досліджуваного явища;
- підходи до підготовки педагогічних кадрів, які в подальшому мали викладали іноземні мови в закладах освіти, у тому числі в педагогічних училищах;
- навчально-методичне забезпечення, яке використовувалося у процесі іншомовної підготовки.

Кожен із зазначених аспектів піддається ґрунтовному аналізу та супроводжується відповідними висновками.

Вважаємо особливо цінним, що в **першому розділі** дисертантка аналізує історіографію питання та пропонує власне бачення базових категорій дослідження і теоретичних підходів, виходячи з наукових розробок учених.

Також автор **обґрунтовує педагогічні умови**, які будуть предметом ретельного дослідження в наступних розділах роботи. Зокрема ділить їх а загальні та спеціально-предметні, описує їх складники. Погоджуємося з тезою автора про те, що рівень реалізації окремих педагогічних умов безпосередньо залежав від практичних цілей навчання та тих методичних положень, які превалювали в той чи інший період.

Варто зазначити, що ефективність дослідження будь-якого історичного явища, що перебуває в умовах постійного розвитку та детерміноване часовими межами, буде вищою, якщо **укладена його чітка періодизація**. Ретельно проаналізована та упорядкована джерельна база дозволила дисертантці окреслити верхню та нижню межі дослідження, здійснити ґрунтовний та об'єктивний аналіз стану розробленості означеної проблеми в історико-педагогічній літературі, переконливо і обґрунтовано визначити етапність розвитку досліджуваного питання, систематизувати знання, та виокремити ті компоненти досліджуваного явища, що набувають пріоритетного значення у певний період часу, а відтак пояснити поступальний розвиток процесу, що в сукупності сприяє кращому розумінню досліджуваної проблеми. Для укладення періодизації автор спирається на нормативно-правові акти та постанови, які визначають зміни в підходах до навчання іноземних мов. Поділяємо думку автора про те, що основними критеріями для укладення періодизації досліджуваної галузі мають слугувати зміни в цілях і методах навчання, а також тенденції розвитку різних типів закладів середньої загальної освіти. Для кожного періоду автор виокремлює дидактико-методичні та організаційні особливості навчання іноземних мов та презентує узагальнені дані в таблиці (стор. 44).

У **другому розділі** роботи ретельному аналізу піддаються організаційно-педагогічні умови іншомовної підготовки студентів педагогічних училищ в ретроспективному контексті. Зокрема автор простежує зміни в засобах, формах та цілях навчання. Ґрунтовно висвітлено підготовку педагогічних кадрів, які в подальшому мали забезпечувати процес навчання іноземних мов у педагогічних училищах.

У **третьому розділі** основний акцент автор робить на аналізі підходів до навчання іноземних мов та дидактико-методичного забезпечення навчального процесу. Варто зазначити, що, оскільки до 1996 р. педагогічні училища були складовою системи середньої (а не вищої) освіти і їх навчання значною мірою корелювало з тими підходами, які використовувалися в школі, автор спирається на нормативну базу та методологічні дослідження, які були зорієнтовані на заклади загальної середньої освіти.

Нам імпонує, що, окрім декларативного викладу історично-педагогічного матеріалу, дослідниця постійно здійснює узагальнення і робить власні висновки щодо проблем, які нею порушуються. Простеживши поступальний розвиток методів навчання іноземних мов, трансформацію підходів до добору змісту навчання та особливості його презентації в засобах навчання, автор окреслює **рекомендації** та шляхи їх упровадження в практику викладання іноземних мов у педагогічних училищах та коледжах.

Інформаційно важливим для дослідження та цікавими можна вважати всі додатки, уміщені в кінці дисертації. Вони переконливо свідчать не тільки про доробок автора, його широкий інформаційний аспект, але й дозволяють усвідомити логіку розвитку наукового дослідження, уявити його системність.

Варто відзначити, що за результатами дослідження було розроблено авторський спецкурс, який передбачає як матеріали лекційних та семінарських занять, так і засоби контролю якості засвоєння його змісту. Відтак, він може слугувати ефективним доповненням до курсу вивчення педагогіки або методики в закладах, які готують майбутніх учителів.

Використаний науковий апарат роботи, її структура, зміст висновків переконливо засвідчують про достатній дослідницький потенціал автора. Виконане дослідження дозволило розкрити окремі недостатньо вивчені сторінки вітчизняної історико-педагогічної галузі, системно їх уявити та застосовувати в освітній та науковій практиці.

Утім, незважаючи на здійснену дисертанткою роботу, вважаємо за необхідне висловити певні міркування, що потребують спеціальних пояснень:

1. Суть досліджень з історії педагогіки здебільшого зводиться до того, щоб вивчити досвід, його позитивні та негативні аспекти і сформулювати певні рекомендації для сучасної педагогіки та методики. У зв'язку з цим дивним виглядає те, що хронологічні межі дослідження охопили лише 2-гу половину ХХ ст., залишивши поза увагою автора, на нашу думку, саме цікаве – перші десятиліття ХХІ ст. Тим більше, що автор у роботі сама зазначає (на стор. 197), що лише в 1996 р. для педагогічних училищ розпочалося створення окремих навчальних програм, а також підготовка навчальної літератури для професійно зорієнтованого вивчення іноземних мов.

2. В авторській інтерпретації 5-й період (1991-1998 рр.) отримав назву «зміна цільового компонента навчання іноземних мов на засадах компетентнісного підходу». На нашу думку така назва для цього періоду є дещо дискусійною та передчасною. Своє зауваження спробуємо обґрунтувати тим, що

в навчальних програм практична мета навчання іноземних мов полягала в тому, щоб 1) навчити учнів спілкуватися нею в усній і письмовій формах [навчальна програма для спец шкіл з поглибленим вивченням ІМ, 1-11 класи, 1996]; 2) навчити учнів спілкуватися іноземною мовою у межах тематики, визначеною навчальною програмою, і читати нескладні тексти без словника, а складні – зі словником [навчальна програма з ІМ для загальноосвітніх шкіл, 5-11 класи, 1996]. Робимо посилання на шкільні програми, оскільки, як зазначає у роботі автор, в педучилищах використовувалися шкільні навчальні програми і навчальна література. Як бачимо, термін «компетентність» відсутній у нормативних документах окресленого періоду, хоча у цей період в науковій періодиці розпочинають писати про компетентності та обґрунтовувати необхідність перегляду цілей навчання і підходів до організації процесу іншомовної підготовки. У свою чергу, автор зазначає про появу Державного стандарту. У ньому дійсно вказується на необхідності формування комунікативної компетентності. Проте, стандарт був опублікований аж у 1998 році (останній рік виокремленого періоду); окрім того, це був лише проект. Також відомо, що термін «компетентність» входить у широкий науковий вжиток та з'являється в нормативних документах лише після 2000 р.

3. Зауваження щодо педагогічних умов, які є основним предметом дослідження:

- Виокремлюючи такі спеціально-предметні педагогічні умови, як: 1) *організаційно-педагогічні*; 2) *кваліфікаційно-методичні*; 3) *комплексність у навчанні іноземних мов*, в завданні №4 автор пропонує дослідити особливості реалізації *організаційно-педагогічних та дидактико-методичних умов*.

- Викликає зауваження те, як автор трактує організаційно-педагогічні умови: систематичність занять, наявність вчителя, навчальних аудиторій, літератури. На наше переконання, в такій інтерпретації їх доцільно розглядати, не як спеціально-предметні, а радше як загальні педагогічні умови.

- Перелік спеціально-предметних педагогічних умов (стор. 41+) доречно було б доповнити такими: а) соціокультурна спрямованість навчального процесу; б) компетентісна спрямованість навчального процесу (принаймні, 5-й період вдало корелював би з такою назвою); в) умова професійної спрямованості іншомовної підготовки (про професійне прямування іншомовної підготовки на 3-4 році навчання в педагогічних училищах в тексті дисертації вказується на стор. 76).

